૪. લાખો વણજારો

લાખો કરીને એક વણજારો હતો. પૈસેટકે એ સુખી હતો; પણ એકવાર એને ભીડ પડી. એ તો ગયો વાણિયાને ત્યાં.

વાણિયો કહે, ''જોઈએ એટલા રૂપિયા લઈ જાઓ. તમારા જ છે.''

જોઈતી રકમ ખાતે મંડાવી લાખો ઊઠ્યો.

''લો, રામ રામ શેઠજી ! મહિનો પૂરો થતાં રકમ લઈને આવી પહોંચીશ. ત્યાં સુધી આ ડાઘિયાને તમારે ત્યાં મૂકી જાઉં છું.''

''એ શું બોલ્યા ? તમારા પૈસા તો દૂધે ધોયેલા છે.''

''મોટી મહેરબાની, શેઠ. પણ એમ કાંઈ સાનમાં મૂક્યા વગર મારાથી પાઈ પણ લેવાય નહિ.''

લાખાએ ડાઘિયાને ડચકારીને શેઠની પાસે રહેવા હાથ ને આંખથી ઈશારો કર્યો. પછી એણે તરત ડાઘિયા ઉપરથી આંખ વાળી લીધી અને એ રસ્તે પડ્યો. ડાઘિયો લાખાની પીઠ દેખાઈ ત્યાં સુધી તેના તરફ જોઈ રહ્યો.

પછી તો એવું બન્યું કે શેઠને ઘેર એક રાતે ખાતર પડ્યું. હજારોની ચોરી થઈ. ચારેકોર તપાસ ચાલી. ડાઘિયો બધાની જોડે જ હતો. થોડે આગળ જાય ને પાછો આવે. પણ એના તરફ કોઈનું ધ્યાન

જાય તો ને ? આગળ પગેરું ન મળ્યું એટલે કંટાળીને સૌ પાછા વળતા હતા. ત્યાં ડાઘિયાએ વાણિયાનું ધોતિયું મોઢામાં પકડીને ખેંચવા માંડ્યું. એક વાડ આગળ આવીને ડાઘિયો ઊભો રહ્યો અને પગથી જમીન ખોતરવા મંડ્યો. ત્યાં ખોદ્યું તો ચોરાયેલો બધો જ માલ અકબંધ મળી આવ્યો.

વાણિયાના હરખનો પાર ન રહ્યો. એને થયું કે આ ડાઘિયાને હવે વહેલો છૂટો કરીને એના ધણી ભેગો કરી દેવો જોઈએ. લાખાને જે પૈસા ધીર્યા છે એથી અનેકગણું ડાઘિયાએ મને બચાવી આપ્યું. વાણિયાએ આ બધી વાત ચિઠ્ઠીમાં લખી તે કૂતરાની કોટે બાંધી અને તેને વિદાય કર્યો.

અહીં એવું બન્યું કે લાખા વણજારાને પૈસાની છૂટ થઈ. એને વિચાર થયો કે મહિનો પૂરો થાય ને પૈસા આપવા જાઉં એમાં મેં શું કર્યું ? મહિનામાં દિવસો બાકી હોય ને પૂરા પૈસા દઈ આવું તો હું ખરો. પૈસા લઈને એ નીકળ્યો. અડધે રસ્તે આવ્યો ત્યાં સામેથી એને કંઈ કૂતરા જેવું આવતું દેખાયું. ધારીને જુએ છે તો એનો વહાલો ડાઘિયો !

ડાઘિયાને જોતાં જ લાખાની આંખ ફરી ગઈ. 'અરે રામ ! આ કૂતરાએ મારી શાખ ઉપર

પાણી ફેરવ્યું ! એ નાસી આવ્યો ! હું શું મોં બતાવીશ ?' ડાઘિયો લાડથી પાસે આવવા જાય છે, ત્યાં લાખાએ આંખ બતાવી એને ફિટકાર આપ્યો અને મોં ફેરવી લીધું.

ઘડીભર ડાઘિયો થંભી ગયો. બીજી જ પળે એ તો ડુંગર તરફ દોડ્યો. ત્યાં એ અબોલ જીવ પથરા પર માથું પછાડી પછાડીને મરી ગયો. લાખો પૈસા આપવા ગયો. ત્યાં એણે શેઠ પાસેથી બધી વાત જાણી. વણજારાના પસ્તાવાનો કંઈ પાર ન રહ્યો.

ભારે હૈયે લાખો પાછો વળ્યો. જ્યાં પોતાનો વિશ્વાસુ કૂતરો માથું પછાડીને મરી ગયો હતો ત્યાં એણે એક મોટું સરોવર બંધાવ્યું.

એ સરોવર તે ડાઘાસર. ઉત્તર ગુજરાતમાં રાધનપુર પાસે એ આવેલું છે.

શબ્દસમજૂતી

ભીડ પડવી તંગી જણાવી **ખાતે મંડાવી** ચોપડામાં કોઈના નામનો હિસાબ નવસેરથી ઉધારવો **પગેરું** પગનું નિશાન **શાખ** આબરૂ **સાન** ગીરો **અકબંધ** હતો તેટલો જ **ફિટકાર** ધિક્કાર, અનાદર

રૂઢિપ્રયોગો

આંખ વાળી લેવી દુઃખી હૃદયે વિદાય લેવી **ખાતર પડવું** ચોરી થવી **દૂધે ધોયેલું** વિશ્વાસપાત્ર **આંખ ફરી જવી** (અહીં) ગુસ્સા સાથે નારાજગી વ્યક્ત કરવી **પાણી ફેરવવું** આબરૂ કાઢવી **આંખ બતાવવી** ગુસ્સો પ્રગટ કરવો **ભારે હૈયે** દુઃખી હૃદયે

સ્વાધ્યાય

૧. નીચેના દરેક પ્રશ્નનો ઉત્તર એક-એક વાક્યમાં લખો :

(૧) લાખો વાણિયા પાસે શા માટે ગયો ?

(૨) લાખાએ ડાઘિયાને વાણિયાને ત્યાં શા માટે મૂક્યો ?

(૩) ડાઘિયાએ વાણિયાને પોતાની સાથે લેવા શું કર્યું ?

(૪) શેઠે ડાઘિયાની કોટે શું બાંધ્યું ?

(૫) ડાઘિયો ઘડીભર કેમ થંભી ગયો ?

(૬) ડાઘાસર ક્યાં આવેલું છે ?

૨. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો :

(૧) રકમ ખાતે મંડાવી, લાખાએ વાણિયાને શું કહ્યું ?

(૨) ખોવાયેલું ધન કોણે પાછું અપાવ્યું ? શી રીતે ?

(૩) વાણિયાએ ડાઘિયાને વહેલો છૂટો કરવાનું શા માટે વિચાર્યું ?

(૪) પૈસા ચૂકવવા નીકળેલા લાખાએ શું જોયું ?

૩. કારણ લખો :

(૧) ડાઘિયાએ વાણિયાનું ધોતિયું ખેંચવા માંડ્યું, કારણ કે....

(૨) ડાઘિયો માથું પછાડીને મૃત્યુ પામ્યો, કારણ કે....

(૩) લાખાએ એક સરોવર બંધાવ્યું, કારણ કે....

૪. નીચેના શબ્દોના સમાનાર્થી શબ્દો લખો :

(૧) માસ ________ (૨) હરખ ________ (૩) પ્રિય ________

(૪) આબરૂ ________ (૫) ભાગવું ________ (૬) વિશાળ ________

૫. નીચેના શબ્દોના વિરુદ્ધાર્થી શબ્દો લખો :

(૧) ધ્યાન × ________ (૨) વિદાય × ________

(૩) વિશ્વાસુ × ________ (૪) પાસે × ________

૬. નીચેના રૂઢિપ્રયોગોના અર્થ આપી વાક્યપ્રયોગ કરો :

(૧) આંખ વાળી લેવી (૨) ખાતર પડવું

(૩) દૂધે ધોયેલું (૪) પાણી ફેરવવું

૭. નીચેનાં વાક્યો કોણ બોલે છે અને કોને કહે છે તે લખો :

(૧) 'એ શું બોલ્યા ? તમારા પૈસા તો દૂધે ધોયેલા છે.

____

(૨) 'અરે રામ ! આ કૂતરાએ મારી શાખ ઉપર પાણી ફેરવ્યું !'

____

૮. આપેલા શબ્દોમાંથી યોગ્ય શબ્દ પસંદ કરી એની ઉપર √ કરો :

(૧) કાંઈ શાન / સાનમાં મૂક્યા વગર મારાથી પાઈ પણ લેવાય નહિ.

(૨) લાખાએ ડાઘિયાને ઈશારો / ઈસારો કર્યો.

(૩) વાણિયાએ આ બધી વાત ચિટ્ઠી / ચિઠ્ઠીમાં લખી.

(૪) આ કૂતરાએ મારી શાખ / સાખ ઉપર પાણી ફેરવ્યું.

(૫) લાખો પૈશા / પૈસા આપવા ગયો.

૯. નીચેના શબ્દો શબ્દકોશના ક્રમમાં લખો :

પીઠ, ખાતર, કૂતરો, ઈશારો, જીવ

(૧) ______ (૨) ______ (૩) ______ (૪) ______ (૫) ______

પ્રવૃત્તિ

- પુસ્તકાલય, સામયિક અને વર્તમાનપત્રની પૂર્તિઓમાંથી વાર્તા / પ્રસંગો વાંચો.
- વાર્તાઅંક તૈયાર કરો.

❖

પુનરાવર્તન ૧

૧. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-એક વાક્યમાં લખો :

(૧) પાણીમાં કોણ કૂદી પડ્યું ?

(૨) ટમેટાને ડાળ પર શા માટે ગમે છે ?

(૩) ખુદાના દરબારમાં અલી હુસેનની હજ કેમ મંજૂર થઈ ?

(૪) ડાઘાસર શી રીતે નિર્માણ પામ્યું ?

(૫) શેઠે ડાઘિયાની કોટે શું બાંધ્યું ?

૨. નીચેના શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્યપ્રયોગ કરો :

(૧) ઠંડી : ______

(૨) નારિયેળ : ______

(૩) વાતચીત : ______

(૪) હરખ : ______

(૫) કૂતરો : ______

૩. નીચેના બંને શબ્દો પરથી વાક્ય બનાવો :

ઉદાહરણ : પાન, પાણી – પાન પાણીમાં તરે છે.

(૧) વરસાદ, પતંગ ______

(૨) પંખી, વિમાન ______

(૩) ફૂલ, પ્લાસ્ટિક ______

(૪) ઝાંઝર, પગ ______

(૫) વૃક્ષ, મેદાન ______

૪. તમને ગમતા વૃક્ષ વિશે સાત-આઠ વાક્યો લખો :

૫. કાવ્યપંક્તિ પૂર્ણ કરો :

મીઠો મીઠો બહુ જ .... હૂંફનું નામ.

૬. નીચેના શબ્દોના સમાનાર્થી શબ્દો લખો :

(૧) ખુશી ______ (૨) સવાર ______ (૩) જવાબ ______

(૪) તકલીફ ______ (૫) આબરૂ ______ (૬) રાત ______

૭. નીચેના શબ્દોના વિરુદ્ધાર્થી શબ્દો લખો :

(૧) અંદર × ______ (૨) દૂર × ______ (૩) છીછરું × ______

(૪) ઊંઘવું × ______ (૫) જવું × ______ (૬) નીચે × ______

૮. નીચેના રૂઢિપ્રયોગોના અર્થ આપી વાક્યપ્રયોગ કરો :

(૧) રસ્તો ન દેખાવો (૨) આંખ વાળી લેવી (૩) આંખ ફરી જવી

(૪) આંખ બતાવવી

૯. નીચેનો ફકરો તમારી નોટબુકમાં સુંદર અક્ષરે લખો :

ડાઘિયાને જોતાં જ લાખાની આંખ ફરી ગઈ. 'અરે રામ ! આ કૂતરાએ મારી શાખ ઉપર પાણી ફેરવ્યું ! એ નાસી આવ્યો ! હું શું મોં બતાવીશ ?' ડાઘિયો લાડથી પાસે આવવા જાય છે, ત્યાં લાખાએ આંખ બતાવી એને ફિટકાર આપ્યો અને મોં ફેરવી લીધું.

૧૦. નીચેના શબ્દો શબ્દકોશના ક્રમમાં લખો :

ઘારી, ગરીબ, વિદાય, કૂતરું, ડુંગર

(૧) ______ (૨) ______ (૩) ______ (૪) ______ (૫) ______

❖